

A KUTYÁS HÖLGY

[1899]

1

Beszélték, hogy a strandon új fürdővendég bukkant fel: egy hölgy, a kiskutyájával. Dmitrij Dmitrics Gurov, aki már két hete tartózkodott Jaltában, és felvette az itteni szokásokat, szintén érdeklődéssel figyelt fel, ha új vendég érkezett. Éppen Vemet pavilonjában üldögélt, amikor látta, hogy a parton fiatal, középtermetű hölgy haladt, szőke fején kis sapkával; utána egy fehér spicckutya futott.

Azután napjában többször is találkozott vele a sétatéren, a parkban. A hölgy magánosan sétált, mindig ugyanabban a kis sapkában s a fehér kutyával; senki sem tudta, hogy kicsoda, s így egyszerűen „a kutyás hölgy”nek nevezték.

„Ha férje nélkül van itt és ismerősei sincsenek, nem ártana megismerkedni vele” – gondolta Gurov.

Gurov még a negyvenedik esztendejét sem töltötte be, de már egy tizenkét éves lánya és két gimnazista fia volt. Korán megházasították, még másodéves egyetemi hallgató korában, s felesége most még egyszer olyan idősnek látszott, mint ő. Sötét szemöldökű, magas, délceg, öntudatos, tekintélyt keltő és – mint ő mondta magáról – gondolkodó asszony volt. Sokat olvasott, leveleit már modern helyesírással írta, férjét nem Dmitrijnek, hanem Gyimitrijnek szólította. Férje azonban őt titokban korlátoltnak, bájtalannak tartotta, félt tőle, és nem szeretett otthon lenni. Már régen hűtlen lett hozzá, gyakran megcsalta, és valószínűleg ezért a nőkről majdnem mindig kedvezőtlenül nyilatkozott; ha jelenlétében nőkről beszéltek, egyszerűen így jellemezte őket:

– Alacsonyrendű faj!

Úgy érezte, keserű tapasztalatai feljogosítják arra, hogy tetszése szerint nevezze őket, hanem azért az „alacsonyrendű faj” nélkül két napig sem tudott meglenni. Férfiak társaságában unatkozott, sehogy se találta a helyét, szűkszavú és tartózkodó volt, de asszonyok között felszabadultnak érezte magát, mindig tudta, miről beszéljen velük, hogyan viselkedjék, az ő körükben még hallgatnia is jólesett. Külsejében, jellemében, egész lényében volt valami csáberő, valami meghatározhatatlan, ami vonzotta és elbájolta a nőket; ő tudta ezt, és őt is valami csáberő vonzotta a nőkhöz.

Bőséges és igazán keserű tapasztalatai már régen megtanították arra, hogy minden közeledés, amely eleinte oly kellemes változatosságot hoz az életbe, s csak kedves, könnyű kalandnak ígérkezik, a tisztességes emberek, különösen a nehézkes, határozatlan moszkvaiak számára rendkívül bonyolult üggyé növekszik, s a végén súlyos teherré válik.

De valahányszor újabb érdekes nővel került össze, ezek a tapasztalatok valahogy kicsúsztak az emlékezetéből, élni akart, és minden olyan egyszerűnek és szórakoztatónak látszott.

Egyszer estefelé éppen ebédelt a kertben, mikor a sapkás hölgy lassan közeledett, majd leült a szomszédos asztalhoz. Arc kifejezése, járása, öltözéke, hajviselete arra mutatott, hogy a jobb körökhöz tartozik, férjezett, először van Jaltában és hogy unatkozik itt... A helyi erkölcsök feslettségéről szóló mendemondákban sok volt a valótlanosság; Gurov megvetette ezeket a pletykákat, tudta, hogy legnagyobbbrészt olyan emberek kitalálása, akik maguk is szívesen vétkeznének, ha tehetnék; de mikor a hölgy helyet foglalt, háromlépésnyire tőle, eszébe jutottak mindezek a könnyű hódításokról, hegyi kirándulásokról szóló történetek, és hirtelen felcsillant előtte egy hamarosan bekövetkező regényes, könnyű, futó viszony csábos lehetősége az ismeretlen asszonnyal, akinek még a nevét sem tudta.

Kedveskedve magához csalogatta a kutyát, s miközben az közeledett hozzá, megfenyegette ujjával. A kutya morgott. Gurov újra megfenyegette.

A hölgy ránézett, de aztán rögtön lesütötte szemét.

– Nem harap – mondta, és elpirult.

– Adhatok neki egy kis csontot? – kérdezte a férfi, s mikor az asszony beleegyezően bólintott, udvariasan tudakolta: – Szabad érdeklődnöm, régen van Jaltában?

– Öt napja.

– Én már két hete rostokolok itt.

Kis ideig hallgattak.

– Gyorsan múlik az idő, pedig itt olyan unalmas! – mondta az asszony, nem nézve Gurovra.

– Ez csak olyan divatos szokás – panaszkodni, hogy itt unalmas. A nyárspolgár odahaza valami isten háta mögötti kis fészekben éldegél, ott nem unatkozik, de ha idejön: „Jaj, micsoda unalom! Jaj, micsoda por!” Az ember azt hihetné, hogy Granadából érkezett.

A hölgy elnevette magát. Aztán szótlanul folytatták az étkezést, mint akik nem ismerik egymást; de ebéd után együtt távoztak és egymás mellett haladva, csevegtek tréfálkozva, könnyedén, szabad, elégedett emberek módjára, akiknek mindegy, hova mennek, miről társalognak. Sétáltak, és arról beszéltek, hogy milyen különös megvilágítású a tenger; rendkívül lágy, meleg árnyalatú orgonaszíne volt a víznek s a hold aranysávját terítette rá. Arról is beszéltek, hogy a forró nap után milyen fülledt a levegő. Gurov elmondta, hogy ő moszkvai, hogy szakképzettségét tekintve nyelvész, most azonban egy bank tisztviselője, hogy valamikor operaénekesnek készült, de abbahagyta a dolgot, hogy két háza van Moszkvában... Az asszonytól pedig megtudta, hogy Pétervárott nőtt fel, de Sz. – be ment férjhez, ott él már két éve, hogy még egy hónapig marad Jaltában, azután talán érte jön a férje, aki szintén szeretne kicsit pihenni. Sehogy sem tudta megmagyarázni, hol teljesít szolgálatot a férje – a kormányzósági hivatalban vagy a kormányzósági zemsztvónál –, s ezt ő maga is nevetségesnek tartotta. Gurov azt is megtudta, hogy Anna Szergejevna-nak hívják. Később szállodai szobájában az asszonyra gondolt és arra, hogy holnap bizonyára ismét találkozik vele. Így kell lennie. Mikor lefeküdt, eszébe jutott, hogy ez a nő nem is régen még iskolába járt, tanult, mint most az ő lánya, eszébe jutott, milyen bátortalan és bizonytalan a nevetése, milyen félszeg, ha idegennel beszélget – nyilvánvalóan életében először van egyedül, először történik vele, hogy udvarolnak neki, hogy azzal a titkos céllal néznek rá és beszélnek hozzá, amelyet lehetetlen ki nem találnia. Karcsú, gyöngye nyakára gondolt, szép, szürke szemére.

„Van benne valami megható” – gondolta, és nemsokára elaludt.

Egy hét telt el megismerkedésük óta. Ünnepnap volt. A szobákban fülledt volt a levegő, az utcán a szél felkavarta a port, lesodorta az emberek fejéről a kalapot. Egész nap csak ivott volna az ember. Gurov gyakran beszaladt a pavilonba és hol szörppel, hol fagyalalttal kínálgatta Anna Szergejevna-t. Nem tudták, mitévők legyenek.

Este, mikor kicsit csendesebb lett az idő, lementek a mólóra, hogy nézzék a hajó érkezését. Sokan sétáltak odalenn, vártak valakit, kezükben virágcsokrokat szorongattak. Itt is szembeötlött az elegáns jaltai közönség két jellemző sajátága: az ékeőbb hölgyek úgy öltöztek, mint a fiatalok, és sok tábarnokot lehetett látni.

Mínthogy a tenger nyugtalan volt, a hajó későn érkezett – már napszállta után – és sokáig forgolódott, míg sikerült kikötnie. Anna Szergejevna lornyettjén át nézte a hajót és az utasokat, mintha ismerősöket keresne köztük, és mikor Gurovhoz szólt, csillogott a szeme. Sokat beszélt, kérdései összefüggéstelenek voltak, és maga is rögtön elfelejtette, mit kérdezett; később a tömegben elvesztette lornyettjét.

Az elegáns közönség szétozlott, az arcokat már nem lehetett látni. A szél teljesen elállt, de Gurov és Anna Szergejevna még mindig ott ácsorogtak, mintha várnák, nem szálla ki több utas? Anna Szergejevna már hallgatott, és a virágokat szagolgatta, nem nézett Gurovra.

– Estére kellemesre fordult az idő – mondta a férfi.

– Hova menjünk? Ne kocsizzunk el valahova?

Az asszony nem felelt.

Ekkor Gurov egy pillanatig merően nézett rá, majd hirtelen átölelte és szájon csókolta – tavaszi illat csapta meg, s a virágok nedves érintését érezte. Ijedten nézett körül: nem látta meg őket valaki.

– Menjünk fel magához... – mondta halkán.

Gyors léptekkel útnak indultak.

A szobában fülledt volt a levegő, és annak a parfümnek az illata terjengett, amelyet Anna a japán áruházban vásárolt. Gurov nézte az asszonyt, és azt gondolta: „Micsoda érdekes találkozások vannak az életben!” Múltjából emlékezett gondtalan, jólelkű nőkre, akik felvidultak a szerelemtől, hálásak voltak neki még a futó kaland nyújtotta rövid boldogságért is; emlékezett olyanokra is, akik – mint például felesége – őszinteség nélkül, fölösleges fejtegetésekbe bocsátkozva, modorosán, hisztériásán szerettek, olyan arckifejezéssel, mintha nem szerelemről, szenvedélyről, hanem valami még nagyobb jelentőségű dologról volna szó; emlékezett kéthárom nagyon szép, hideg teremtésre is, akiknek arcán hirtelen valami mohó, ragadozó kifejezés suhant át, a makacs kívánság, hogy az élettől többet vegyenek el, többet préseljenek ki belőle, mint amennyit adhat. Ezek már nem egészen fiatal, szeszélyes, megfontolatlan, hatalmaskodó, üresfejű nők voltak és Gurovban, mikor már elhidegült irántuk, szépségük gyűlöletet keltett, fehéreneműik csipkái pikkelyekre emlékeztették.

Hanem ebben az esetben a tapasztalatlan fiatalság bátortalansága, félszége, gyámoltalansága nyilatkozott meg, s mindez az ijedt zavar benyomását keltette, mintha valaki hirtelen kopogtatott volna az ajtón. Anna Szergejevna, „a kutyás hölgy”, azt, ami történt, valami sajátságos módon, nagyon komolyan fogta fel; mintha most elbukott volna – ez meg is látszott rajta, ami különös és nem helyénvaló.

Vonásai megereszkedtek, ernyedtekké váltak, hosszú haja kétoldalt szomorúan arcára csüngött, vigasztalan töprengésbe merült, olyan volt, mint a bűnös asszony valamely régi képen.

– Nem jó ez így – mondta. – Most ön, éppen ön nem fog becsülni.

Az asztalon egy görögdinnye volt. Gurov levágott magának egy szeletet, és lassan megette. Legalább félóra telt el így, néma csendben.

Anna Szergejevna megható volt – a tisztességes, naiv, az életet nagyon kevésbé ismerő asszony tisztasága áradt belőle; az asztalon pislogó egy szál gyertya alig világította meg arcát, de látszott rajta, hogy nehéz a szíve.

– Miért ne becsülnék ezután is? – kérdezte Gurov. – Magad sem tudod, mit beszélsz.

– Isten bocsásson meg nekem! – suttogta Anna, és szeme könnyekkel telt meg. – Ez iszonyatos.

– Most meg mintha menteketőznél.

– Miféle mentségem lehet nekem? Romlott, aljas nő vagyok, megvetem magam, nem is jut eszembe mentséget keresni. Nem a férjemet csaltam meg, hanem magamat. És nemcsak most – már régen csalom magamat. A férjem bizonyára becsületes, jó ember, de lakáj! Nem tudom, mit művel a hivatalában, hogyan dolgozik, csak azt tudom, hogy lakáj! Mikor nőül mentem hozzá, húszéves voltam, gyötört a kíváncsiság, valami jobbat akartam, hiszen, gondoltam magamban, biztosan van másféle élet is. Élni akartam! Élni, élni... Emésztett a kíváncsiság, ön ezt nem érti, de esküszöm, már nem tudtam uralkodni magamon, valami különös erő kerített hatalmába, nem tudtak volna visszatartani, azt mondtam férjemnek, hogy beteg vagyok és ide utaztam... Itt aztán egyre jártam, bódulatban, mint valami tébolyodott... most pedig, lám, közönséges, rongy asszony lett belőlem, akit mindenki megvet.

Gurovnak már unalmas volt ezt hallgatni, bosszantotta a naiv hang, az olyan váratlan s nem helyénvaló bűnbánat – ha nem látja az asszony szemében csillogó könnyeket, azt hihette volna, hogy tréfál vagy szerepet játszik.

– Nem értem tulajdonképpen, mit akarsz... – mondta halkán.

Az asszony Gurov mellére hajtotta fejét, és hozzásimult.

– Higgyen, higgyen nekem, kérve kérem... – mondta. – Én a becsületes, tiszta életet szeretem s undorodom a bűntől, magam sem tudom, mit teszek. Az egyszerű emberek így mondják: a gonosz vitt a bűnbe. Most én is elmondhatom magamról, hogy a gonosz vitt engem a bűnbe.

– No, jól van már, jól van... – mormogta Gurov.

Az asszony mozdulatlan, ijedt szemébe nézett, megcsókolta, halkán, gyöngéden beszélt hozzá, úgy, hogy Anna lassanként megnyugodott, és jókedve nemsokára visszatért; mindketten nevettek.

Később, mikor lementek, a parton egy lelket sem láttak, a város – sok ciprusával – egészen olyan volt, mintha meghalt volna, de a tenger még morajlott s a hullámok zajosan csapódtak a parthoz; egy nagy bárka ringatózott a vízen, kis lámpása álmosan hunyorgott.

Bérekocsira akadtak, és Oreandába hajtottak.

– Lent, az előcsarnokban éppen most tudtam meg a nevedet. A táblán láttam: von Diederitz – mondta Gurov. – Német a férjed?

– Nem, azt hiszem, a nagyapja volt német, de ő maga pravoszláv.

Oreandában egy padra telepedtek, nem messze a templomtól, nézték az alant zúgó tengert, és hallgattak. Jalta a reggeli ködön át alig látszott, a hegycsúcsokat mozdulatlan fehér felhők vették körül. A fákon levél se rezdült, tücskök ciripeltek, s a tenger egyhangú, tompa morajlása, amely lentől hallatszott fel hozzájuk, nyugalomról, a ránk váró örök álomról beszélt. A tenger ugyanígy morajlott, mikor Jaltának, Oreandának itt még híre sem volt, és ugyanilyen közönyösen és tompán fog morajlani, mikor mi már nem leszünk. És talán ebben az állandóságban, a valamennyiünk élete és halála iránt megnyilvánuló teljes közönyösségben rejlik örök üdvösségünk, az élet folytonos mozgásának, a folytonos tökéletesedésnek záloga. E fiatalasszony mellett ülve, aki a hajnali világitásban olyan szépnek látszott, Gurov – megnyugodva és elbűvölten a tündéri táj: a tenger, a hegyek, a felhők, a határtalan égbolt nyújtotta látványtól – arra gondolt, hogy tulajdonképpen minden gyönyörű ezen a világon, minden, kivéve azt, amit mi magunk gondolunk és cselekszünk, mikor megfeledekezünk a lét magasabb céljairól, emberi méltóságunkról.

Valaki közeledett feléjük – valószínűleg egy ór –, megnézte őket, aztán továbbment. Ez az apróság is olyan titokzatosnak és szépnek tetszett. Látható volt a Feodosziából közeledő gőzhajó, lámpásai már nem égtek, megvilágította a hajnal rózsaszín fénye.

– Harmatos a fű – szólalt meg Anna Szergejevna hosszú hallgatás után.

– Bizony. Ideje hazamennünk.

Visszatértek a városba.

Ezután minden délelőtt találkoztak a tengerparton, együtt reggeliztek, ebédeltek, sétáltak, és elragadtatva bámulták a tengert. Anna Szergejevna panaszkodott, hogy rosszul alszik, és hogy olyan nyugtalanul ver a szíve, és – részint mert féltékenység gyötörte, részint mert attól tartott, hogy Gurov nem becsüli eléggé – mindig ugyanazokat a kérdéseket intézte hozzá. A sétatéren vagy a parkban, ha senki se volt közelükben, Gurov sokszor hirtelen magához vonta, és szenvedélyesen megcsókolta. A teljes tétlenség, ezek a csókok fényes nappal – miközben rettegve nézegettek körül, hogy nem láttat meg őket valaki –, a hőség, a tenger lehelete, az állandóan szem előtt levő tétlen, elegáns, jóllakott emberek sokasága mintha átalakította volna Gurovot. Arról beszélt Anna Szergejevának, hogy milyen szép, milyen csábító, mohón szenvedélyes volt, nem tágított mellőle egy lépésnyire sem, az asszony pedig gyakran gondolataiba merült, minduntalan arra kérte Gurovot, hogy vallja be: nem becsüli őt, egyáltalában nem szereti, s csak közönséges, feslett asszonyt lát benne. Majdnem minden este, többnyire későn, kikocsiztak valahová a környékre, Oreandába, vagy a vízeséshez; ezek a kirándulások sikerültek, mindig gyönyörűek, nagyszerűek voltak, feledhetetlen benyomást keltettek bennük.

Várták, hogy nemsokára megérkezik a férj. De levél jött tőle, melyben közölte, hogy szembaja van, és kérve kéri feleségét, hogy minél előbb utazzék haza. Anna Szergejevna sietve készülődött.

– Jól van ez így, el kell utaznom – mondta Gurovnak. – Ez a sors rendelése.

Kocsin ment a vasútállomásig, s a férfi elkísérte. Egész nap utaztak. Mikor Anna Szergejevna felszállt a gyorsvonatra, és felhangzott a második csengetés, így szólt:

– Hadd nézzem meg... Még egyszer, utoljára... így.

Nem sírt, de szomorú volt, mintha beteg volna, és arcizmai remegtek.

– Mindig önre fogok gondolni... emlékezni – mondta. – Isten áldja. Maradjon. Tartson meg jó emlékezetében. Örökre elbúcsúzunk, ennek így kell lennie, mert sosem lett volna szabad találkozunk! Isten áldja!

A vonat gyorsan elrobogott, lámpái hamarosan eltűntek, s egy perc múlva már a zakatolás sem hallatszott, mintha minden összeesküdött volna, hogy ennek az édes álomnak, ennek az édes kábulatnak minél előbb vége szakadjon. Gurov magára maradt a peronon, tekintetét a sötét távolba fúrva hallgatta a tücskök ciripelését, a távíróhuzalok zümmögését, olyan érzéssel, mintha éppen most ébredt volna fel. Arra gondolt, hogy íme, most még egy kalandja, még egy „esete” volt az életben, hogy most ez is véget ért, s csak az emléke maradt meg... Megilletődött és szomorú volt, egy kis megbánást is érzett; hisz ez a fiatalasszony, akit soha többé nem fog viszontlátni – nem volt vele boldog; ő ugyan kedveskedően, gyengéden viselkedett vele, de azért egész modorára, hangjára, kedveskedésére is valami enyhe gunyorosság vetett árnyékot, a szerencsés férfi kissé nyers fölényessége, aki ráadásul csaknem kétszer olyan idős, mint az asszony. Anna Szergejevna mindig jónak, rendkívülinek, emelkedett léleknek nevezte őt; világos, hogy nem annak látta, aki, így tehát ő, Gurov, akaratlanul megtévesztette őt... Az állomáson már az ősz lehelete érzett, hűvös volt az este.

„Ideje, hogy én is visszatérjek, északra – gondolta Gurov a peronról távozóban. – Legfőbb ideje!”

3

Otthon, Moszkvában már beköszöntött a tél, fűtötték a kályhákat, és reggelenként, mikor a gyerekek a gimnáziumba készültek és teáztak, sötét volt, úgyhogy a dada rövid időre lámpát gyújtott. Kint már fagyott. Mikor megkezdődött a havazás, az első napon, mikor szánok jelennek meg az utcán, kellemes nézegetni a fehér földet, a fehér tetőket, jólesik belélegezni a friss levegőt, ilyenkor szokott az ember ifjúságára emlékezni. A vén, dérlepte hársak és nyírfák jóindulatúaknak látszanak, közelebb

állnak a szívhez, mint a ciprusok és pálmák, az ő szomszédságukban már nem is akarózik az embernek a hegyekre és tengerekre gondolnia.

Gurov moszkvai volt; szép, hideg napon érkezett vissza Moszkvába, és mikor bundát és meleg kesztyűt öltve végigment a Petrovkán, és mikor szombat este meghallotta a harangok kongását, akkor számára egész kirándulása – valamennyi hely, ahol megfordult – elvesztette minden varázsát. Lassanként teljesen belemerült a moszkvai életbe, mohó érdeklődéssel olvasott el naponta három újságot, de azt mondta, hogy moszkvai lapokat elvből nem olvas. Már kívánczolt a klubokba, vendéglőkbe, szívesen tett eleget az ebédekre, jubileumi ünnepekre szóló meghívásoknak, már hízelgett neki, hogy híres ügyvédek és színészek jártak hozzá, s hogy az orvosklubban egy professzor a kártyapartnere. Már meg tudott enni egy egész adag serpenyős szoljankát[16].

Azt hitte, hogy úgy egy hónap múlva Anna Szergejevna és megható mosolyára már csak ködösen fog emlékezni, s legfeljebb majd álmodik róla olykor, úgy, mint a többiekéről szokott. De már egy hónapnál is több múlt el, megérkezett a kemény tél, s ő még mindig világosan emlékezett mindenre, mintha csak tegnap vált volna el Anna Szergejevna-tól. És emlékei egyre fényesebben lángoltak fel. Akár leckéjüket tanuló gyerekei hangja hallatszott be dolgozószobájába, az esti csendben, akár valami románcot hallgatott, vagy a gépzongorát a vendéglőben, akár a hóvihar süvített a kandallóban – egyszerre csak minden feltámadt emlékezetében: az, ami a mólón történt, a ködös hajnal a hegyek között, a Feodosziából közeledő gőzhajó, a csókok. Sokáig járkált szobájában, emlékeibe merülve, mosolyogva, aztán az emlékek ábrándozássá váltak, s képzeletében a múlt összeolvadt a jövővel. Anna Szergejevna nemcsak álmában jelent meg, hanem mindenüvé követte, mint az árnyék és figyelte. Gurov, ha behunyta a szemét, maga előtt látta őt, még szebbnek, fiatalabbnak, kecsesebbnek, mint amilyen volt; önmagát is jobbnak, különbnek érezte, mint amilyen akkor volt Jaltában. Esténként a könyvszekrényből, a kandallóból, minden sarokból Anna nézett rá; hallotta lélegzését és ruhái lágy suhogását. Az utcán tekintetével követte a nőket és figyelte, nem hasonlíte vozzá valamelyik...

És most már nagyon áhítozott rá, hogy valakivel beszélhessen emlékeiről. Otthon azonban titkolnia kellett szerelmét, máshol pedig nem akadt senki, akit hajlandó lett volna beavatni titkába. Erre nem voltak alkalmasak sem bérlői, sem banktisztviselőkollégái. De miről is beszélne tulajdonképpen? Hát valóban szerelmes volt ő akkor? Hát volt Anna Szergejevna-hoz való kapcsolatában valami szép költői, felemelő, vagy legalább csak érdekes? És így nem maradt más hátra, mint az, hogy csupán általánosságban beszéljen a szerelemről, az asszonyokról, és senki sem sejtette, mi megy végbe a lelkében; csak felesége mondogatta, felhúzza sötét szemöldökét:

– Gyimitrij, a sóvárgó lovag szerepe csöppet sem illik hozzád.

Az egyik éjszakán, amikor játépartnerével, egy hivatalnokkal kilépett az orvosok klubjából, nem tudta tovább türtőztetni magát, és kitört belőle:

– Ha tudná, milyen bájos asszonnyal ismerkedtem meg Jaltában!

A hivatalnok már felült szánjára és elindult, de hirtelen visszafordult, és odakiáltott neki:

– Dmitrij Dmitrics!

– Tessék?

– Az előbb önnek volt igaza. Annak a tokhálnak már a szagán is érezni lehetett, hogy nem egészen friss!

Ezek a szavak, amelyek oly mindennapiak voltak, nem tudni, miért, fellázították Gurovot, úgy rémlett neki, mintha megalázták, beszenyezték volna. Micsoda durva modor, micsoda emberek! Micsoda ostoba éjszakák, micsoda értelmetlen, egyhangú nappalok. Ideje és ereje javát adáz kártyacsaták, dínomdánom, ivás, mindig ugyanabban a szűk körben forgó beszélgetés emészti fel, míg végül aztán teljesen szárnyaszegetten éli majd lendületlenül, szegényes, semmitmondó életét, s még menekülni sem lehet – mintha az őrültekházában vagy börtönben ülne.

Egész éjszaka nem aludt, feldúlt és izgatott volt, másnap pedig szünet nélkül fájt a feje. A következő éjszakákon is rosszul aludt, minduntalan felült ágyában, és töprengett vagy járkált a szobában. Gyerekei terhére voltak, a hivatala terhére volt, nem kívánczolt sehova, nem volt kedve még beszélni sem.

Decemberben, úgy karácsony táján útra készült, feleségének azt mondta, hogy Pétervárra kell mennie, egy fiatalember ügyében – és elutazott Sz. – be. Mi célból? Azt tulajdonképpen maga se

tudta. Látni akarta Anna Szergejevna-t, hallani a hangját és – ha lehetséges – találkát megbeszélni vele.

Reggel érkezett Sz.be, a szállodában a legjobb szobát vette ki, amelynek egész padlóját szürke katonapoztő borította; az asztalon porlepte tintatartó állt, lovas alak díszítette, amely magasra emelt kezével kalapját lengette, de a feje le volt törve. A portás megadta a szükséges tájékoztatást: von Diederitz a SztaroGoncsarnaján lakik, saját házában, nem messze a szállodától; bőségben él, gazdag, lovai is vannak, s a városban mindenki ismeri. A portás így ejtette ki a nevét: Drideritz.

Gurov elsétált a SztaroGoncsarnajára, megkereste a házat. Éppen az épülettel szemközt hosszú, szürke kerítés húzódott, melynek tetejéből szögek álltak ki.

„Az ilyen kerítés láttára bizony elmenekül az ember” – gondolta Gurov, hol az ablakokra, hol a kerítésre tekingetve.

Eszébe jutott, hogy ma – ünnepnap, munkaszünet lévén – a férj valószínűleg otthon van. De egyébként is tapintatlanság lenne tőle csak így váratlanul beállítani, zavarba hozná Annát. Ha viszont néhány soros levélkét küld be neki, az esetleg a férj kezébe kerül, és mindent elronthat. Leghelyesebb, ha a véletlenre bízta magát. Úgy is tett: felalá járt az utcán, a kerítés mentén és várta ezt a véletlent. Láta, amint egy koldus lépett be a kapun, és nekitámadtak a kutyák, azután, vagy egy óra múlva, zongorajátékot hallott, de a hangok gyöngén, elmosódottan jutottak el hozzá. Bizonyára Anna Szergejevna játszott. Egyszerre csak kinyílt a főbejárat, egy öregasszony lépett ki rajta s mögötte egy ismerős fehér kutya futott. Gurov oda akarta hívni a kutyát, de hirtelen zakatolni kezdett a szíve, s izgalomban nem jutott eszébe az állat neve.

Csak járkált tovább, és egyre jobban gyűlölte a szürke kerítést, elkeseredve arra gondolt, hogy Anna Szergejevna már rég elfelejtette őt, s talán már mással szórakozik, ez sem volna csoda ilyen fiatalasszonyka részéről, akinek reggeltől estig ezt az átkozott kerítést kell bámulnia. Visszatért szállodai szobájába, és sokáig ült a díványon, nem tudva, mihez kezdjen; végül megebédelt, aztán sokáig aludt.

„Milyen ostoba és bosszantó mindez – gondolta, mikor felébredt, s tekintete a sötét ablakokra esett: már este volt.

– No, még csak ez hiányzott: már ki is aludtam magam. Most mitévő legyek éjszaka?”

Ült az ágyon, amelyet olcsó, szürke takaró borított, mint a kórházi fekhelyeket, és ingerülten dohogta magában:

„Nnna... Nesze neked kutyás hölgy... Nesze neked szerelmi kaland... Most aztán csak üldögélj itt...”

Már reggel a pályaudvaron szemébe ötlött egy nagy, vastag betűs plakát: először került előadásra a Gésák. Ez most eszébe jutott, fogta magát, és a színházhoz hajtatott.

„Nagyon valószínű, hogy Anna eljár a bemutatókra” – gondolta.

A színház zsúfolva volt. Itt is, mint minden vidéki színházban, köd lebegett a csillár fölött s a karzat lármásan, izgatottan szibongott; az előadás kezdete előtt az első sorban – kezüket hátrakulcsolva – a helybeli arszlánok álldogáltak; a kormányzói páholyban itt is a kormányzó leánya ült, nyakán boával, maga a kormányzó azonban szerényen a páholyfüggöny mögé húzódott, s csak kezét lehetett látni; a színpadi függöny megmegrezdült, a zenekar sokáig hangolt. Mialatt a közönség elhelyezkedett, Gurov sóvár tekintete fürkészve hatolt minden zugba.

Belépett Anna Szergejevna is. A harmadik sorban ült le; Gurov mikor meglátta, érezte, hogy összeszorul a szíve, és világosan tudatára ébredt annak, hogy az egész földkerekségen senki sincs, aki olyan közel állna hozzá, olyan drága és fontos volna neki, mint Anna Szergejevna; ő, ez a vidéki város tömegében elvesző, jelentéktelen kis asszonyka, kezében közönséges kis lornyettjével – ő töltötte be most egész életét, ő volt a bánata, öröme –, az egyetlen boldogság, amelyet most kívánt magának; és a százalmas hegedűsökől álló zenekar játékának hangjai mellett arra gondolt, milyen Anna. Rá gondolt, róla ábrándozott.

Anna Szergejevna-t egy oldalszakállas, nagyon magas, görnyedt tartású fiatalember kísérte, ahányat lépett, annyit bólintott, mint ha folyton köszöngetne. Bizonyára a férje volt, akit Anna akkor, Jaltában, egy elkeseredett kitörésében, lakájnak nevezett. És magas természetben, oldalszakállában,

fején a kis tar foltban csakugyan volt valami lakájszerű szerénység, édeskésen mosolygott, gomblyukában pedig valami tudományos rangfokozat jelvénye csillogott, olyan hatást keltve, mint bérszolgák zubbonyán a szám.

Az első felvonásközben a férj kiment dohányozni, az asszony pedig a zsöllyében maradt. Gurov, aki szintén a földszinten volt, odament hozzá, és erőltetett mosollyal, remegő hangon mondta:

– Jó estét.

Az asszony ránézett, és elsápadt, aztán még egyszer, rémülten rábámult, nem hitt a szemének, görcsösen szorongatta legyezőjét és lornyettjét, s szemlátomást minden igyekezetét megfeszítette, hogy el ne ájuljon. Mindketten hallgattak, Anna ült, Gurov állt, mert az asszony zavara úgy megijesztette, hogy nem mert melléje ülni. A zenekarban már hangolni kezdték a hegedűket és flótákat; hirtelen mindkettőjüket valami félelmetes, nyomasztó érzés fogta el, úgy rémlett nekik, mintha minden páholyból őket néznék. Ekkor Anna Szergejevna felállt, és gyorsan a kijárat felé indult; Gurov követte s mindketten céltalanul kószáltak végig a folyosókon, lépcsőkön, fölle, közben emberek bukkantak fel előttük bírói, tanári, államhivatalnoki egyenruhában, mindegyikükön valami jelvény csillogott; hölgyek vonultak el előttük, látták a fogasokon a bundákat, légvonat csapta meg őket, s azzal együtt szivarcsutkák dohánybúze. Gurov szíve hevesen zakatolt.

„Ó, Istenem! Minek is itt ez a sok ember, ez a zenekar...” – gondolta. És ebben a pillanatban hirtelen eszébe jutott, hogy akkor este, a vasútállomáson, mikor kikísérte Annát, azt mondta magában, hogy most mindennek vége, és soha többé nem fogják viszontlátni egymást. Pedig milyen messze volt még az ügy attól, hogy véget érjen!

Egy keskeny homályos lépcsőn, amelyen ez a felirat volt olvasható: „Bejárat a nézőtérre”, Anna megállt.

– Hogy megijesztett! – mondta zihálva, és még mindig sápadt, kábult volt. – Jaj, hogy megijesztett! Alig élek. Miért jött ide? Miért?

– De Anna, hát értse meg... értse meg... – hebegte a férfi halkán, sietve. – Könyörgök, értse meg...

Az asszony félve, könyörgően, szerelmesen nézte, merőn figyelmesen nézte, hogy vonásait mennél mélyebben vésse emlékezetébe.

– Úgy szenvedek! – folytatta, meg sem hallgatva a férfit.

– Mindig, mindig csak önre gondoltam, és csak ez a gondolat éltetett. Felejteni akartam, felejteni, de hát miért jött ide, miért?

Valamivel magasabban, a lépcsőfordulón két gimnazista dohányzott és lenézett, de Gurovnak minden mindegy volt, magához vonta Anna Szergejevát, és csókolta a homlokát, arcát, kezét.

– Nem szabad, nem szabad! – dadogta Anna rémülten, és eltolta magától a férfit. – Mindketten megőrültünk. Utazzék el még ma, azonnal... Kérve kérem mindenre, ami szent, esedezem... Jönnék!

Valaki felfelé jött a lépcsőn.

– El kell utaznia... – folytatta Anna Szergejevna suttogva. – Érti, Dmitrij Dmitrics? Majd elutazom magához Moszkvába. Sohasem voltam boldog, boldogtalan vagyok most is, és soha, soha nem is leszek boldog, sohasem! Ne növelje gyötrelmeimet! Esküszöm, hogy elmegyek Moszkvába. De most búcsúznunk kell! Én kedvesem, jószágom, és drágaságom, búcsúzunk!

Megszorította Gurov kezét, és gyorsan indult lefelé; minduntalan visszanézett rá, és a szeméből látszott, hogy csakugyan nem boldog. Gurov egy darabig még ott álldogált, hallgatózott, aztán, mikor már minden elcsendesedett, kikereste kabátját a fogasról, és elment a színházból.

4

És Anna Szergejevna ellátogatott hozzá Moszkvába. Kéthárom hónaponként elutazott Sz.ből, férjének azt mondta, hogy egy orvostanárhoz megy női betegségét gyógykezeltetni – a férj pedig

hitte is, nem is; Moszkvába érkezve megszállt a Szlavjanszkij Bazárban, és azonnal üzent Gurovnak egy hordárral. Gurov eljárt hozzá, és Moszkvában senki sem tudott a dologról.

Egy ízben egy téli reggel ment el hozzá (a küldönc előző este nem találta otthon). Vele volt kislánya is, akit az útba eső gimnáziumba szándékozott elkísérni. Nagy, nedves pelyhekben hullt a hó.

– Három fok meleg van, mégis havazik – mondta Gurov a kislányának. – De csak a föld felszínén van ilyen meleg, a magasabb légrétegekben egészen más a hőmérséklet.

– Papa, és télen mért nincs zivatar?

Gurov ezt is megmagyarázta neki. Miközben beszélt, arra gondolt, hogy most találkára megy, de erről egy lélek sem tud, és valószínűleg nem is fog tudni soha. Kettős élete volt: egy nyilvános, amelyet mindenki látott, ismert, aki csak akarta, tele szokványos igazságokkal és szokványos hazugságokkal, s minden tekintetben hasonló ismerősei és barátai életéhez – és egy másik, amely titokban folyt. És a körülményeknek különös, talán véletlen alakulása folytán mindaz, ami az ő szempontjából fontos, érdekes és elengedhetetlenül szükséges volt, mindaz, amiben őszinte volt és nem csalta meg önmagát, mindaz, ami életének lényege volt – titokban zajlott le, mindaz pedig, ami hazugság, s csupán életének külső burka volt, s ami mögé azért rejtőzött, hogy leplezze az igazságot, például: hivatala a bankban, vitái a klubban, az „alacsonyrendű faj”ra vonatkozó kijelentései, a jubileumi ünnepségeken való részvétele feleségestül – mindez nyilvános volt. És a maga példájából vonta le a következtetést másokra vonatkozóan is, nem hitte el azt, amit látott, feltette, hogy minden ember titok leple alatt – mint az éjszaka leple alatt – éli valódi, igen érdekes életét. Minden egyéni lét titkon alapszik, a kultúremlernek részben talán ezért olyan fontos, hogy az egyéni titkot tiszteletben tartásák.

Gurov elkísérte kislányát a gimnáziumig, s onnan a Szlavjanszkij Bazárba ment. Lent vetette le a bundáját, aztán felment, és halkán kopogtatott az ajtón Anna Szergejevna szürke ruhájában – Gurov ezt az öltözéket szerette legjobban –, az úttól és a várakozástól kimerültén, már az előző este óta várta, sápadt volt, mosolytalanul nézett és mihelyt belépett, a mellére borult. Hosszan csókolták egymást, mintha legalább két éve nem találkoztak volna.

– No, hogy élsz ott, odahaza? – kérdezte a férfi. – Mi újság?

– Várj egy kicsit... majd... Még nem tudok beszélni...

Nem tudott beszélni, mert sírt. Elfordult és zsebkendőjét szemére szorította.

„Csak hadd sírja ki magát... várok” – gondolta Gurov, és a karosszékbe ült.

Azután csöngetett és teát rendelt; már megitta a teáját, s Anna Szergejevna még mindig az ablak felé fordulva állt... Sírt az izgatottságtól, attól a fájdalmas tudattól, hogy életük ilyen szomorúan alakult, hogy csak titokban láthatják egymást, s rejtőzködniük kell az emberek elől, mint a tolvajoknak! Hát talán nem összezúzott élet az övék?

– No, hagyd már – mondta Gurov.

Ő világosan látta, hogy szerelmük még sokáig tart, s ki tudja, mikor ér véget. Anna Szergejevna egyre erősebben ragaszkodott hozzá, istenítette, lehetetlenség lett volna megmondani neki, hogy ennek egyszer véget kell érnie; nem is hitte volna el.

Gurov odalépett hozzá, megfogta a vállát, hogy kedveskedjék, tréfáival vidítsa fel – és közben meglátta magát a tükörben.

Haja már őszülni kezdett. Döbbsen állapította meg, hogy az utóbbi években mennyire megöregedett és megcsúnyult. A vállak, amelyeken két keze pihent, melegek voltak és remegtek. Fájt a szíve ezért a fiatal teremtésért, akinek élete még olyan meleg és szép, de nemsokára már szintén hanyatlani, lankadni, hervadni kezd, mint az övé. Vajon miért szereti őt az asszony olyan nagyon? A nők sosem annak látták, aki; nem önmagát szerették benne, hanem azt a férfit, aki képzeletük teremtett, s akit egész életükben sóváran kerestek; később észrevették, hogy tévedtek – de azért tovább szerették. És egyetlenegy sem volt boldog vele. Telmúlt az idő, ismeretségeket kötött, viszonyokat kezdett, szakított, de szeretni sohasem szeretett; volt minden az életében, de szerelem – az sohasem.

És csak most, mikor haja már őszülni kezdett, ismerte meg az igazi szerelmet, csak most szeretett szívből, őszintén – életében először.

Anna Szergejevna és ő úgy szerették egymást, mint olyanok, akiket a megértésnek, az összetartozás érzésének szoros köteléke fűz össze; mint férj és feleség; mint ragaszkodó barátok. Úgy érezték, hogy a sors is egymásnak rendelte őket, úgy érezték, értelmetlenség, képtelenség, hogy más férfi, más nő mellett kell házasságban élniük; olyan volt ez, mint mikor két vándormadarat – egy hímet meg a nőtényét – elfognak, és arra kényszerítik őket, hogy különkülön kalitkában éljenek. Megbocsátották egymásnak mindazt, amit múltjukban szégyellni valónak találtak, megbocsátottak egymásnak mindent a jelenben is, és érezték, hogy ez a szerelem mindkettőjüket átalakította.

Régebben, a szomorú percekben, Gurov okoskodással nyugtatta meg magát, mindenféle bölcselkedéssel, ami épp eszébe jutott, de most nem volt kedve okoskodni, szíve csordultig telt mély szájalommal, őszinte akart lenni és gyöngéd...

– Hagyd abba, drágám – mondta. – Kisírtad magad, elég volt... Most beszéljünk, gondoljunk ki valamit.

Azután sokáig tanácskoztak, törték a fejüket, mit tehetnének, hogy ne kelljen bujkálniuk, csalniuk, más városban élniük, s csak olyan ritkán látniuk egymást – hogy miként szabadulhatnának ebből az elviselhetetlen kényszerhelyzetből.

– De hogyan? Hogyan? – kérdezte Gurov a fejéhez kapva. – Hogyan?

És úgy érezték, hogy hamarosan találnak megoldást, s akkor majd egy új, gyönyörű élet kezdődik számukra; és mindketten tisztán látták, hogy a vég még messze, nagyon messze van, s a legbonyolultabb, a legnehezebb csak most kezdődik.

Devecseriné Guthi Erzsébet fordítása